

A terrorizmus és a médiatartalmak információbiztonsága, különös tekintettel az ISIS-re, a Balkánra és Oroszországra

KOLLÁR CSABA, VINÁRNÉ BELLÁSZ ZSUZSANNA

Terrorism and the information security of media content

Terrorism in our days poses new challenges to the European governments and citizens as well, because it operates with new tools, much more professional leaders with presumably strategic thinking - compared to previous times - and with a communication activity involving the media, especially the electronic media. Out of the range of terrorist organisations, the present study chooses and discusses ISIS in detail. Although recently the citizens in Europe have also witnessed some terrorist acts, the large majority of them (fortunately) meet only the mediatized reality. However, the information content of news, fake news and hoaxes can often be questioned. The authors choose the transformation model from the communication models in order to demonstrate how many actors are needed to transfer the – edited - messages about terrorism, violence, suffering, etc. to the final (media) consumer, who can also act as a forwarder or sharer of messages. The model also reflects on the forwarders of messages related to terrorism as well as the main differences among shared topics. The categorised target groups consuming media content are also defined. The study also covers the ISIS message sent to the people in the Balkans and the target groups – which are supposed to be receptive to the message. Russia can also be an important factor in the war against terrorism – due to its world power status and geopolitical location – as it is discussed in the last section of the paper. The closing chapter of the study gives an analysis of the possible responses given by the European societies to the activities of terrorist organisations.

A terrorizmus a korábbi időszakokhoz képest újfajta eszközökkel, sokkal profibb, stratégiai gondolkodást feltételező vezetőkkel, a médiát, különösen az elektronikus médiát bevonó, manipulatív kommunikációs aktivitásával megannyi új kihívás elé állítja az európai kormányokat és a lakosságot egyaránt. Tanulmányunkban a terror-szervezetek sorából elsősorban és részletesen az ISIS-szel foglalkozunk. Bár az utóbbi időben a polgárok Európában is közvetlen szemtanúi lehetnek terrorcselekményeknek, a nagy többség (szerencsére) csak a mediatizált valósággal találkozik, a hírek, álhírek, hoaxok információtartalma gyakran megkérdőjelezhető. A kommunikációs modellek közül a transzformációs modell segítségével mutatjuk be, hogy a terrorizmusról, erőszakról, szenvedésről stb. szóló üzenetek – szerkesztett formában – hány

szereplőn keresztül jutnak el a végső (média)fogyasztóhoz, aki maga is lehet az üzenetek továbbküldője, illetve megosztója.

Tanulmányunkban külön foglalkozunk a Balkán lakosságának szóló ISIS-üzenettel, illetve az ott található – az üzenetre a tervek szerint fogékony – célcsoportokkal. Oroszország nagyhatalmi helyzete és geopolitikai elhelyezkedése okán is fontos tényező lehet a terrorizmus elleni harcban. Nemcsak arra utalunk, hogy a csecsen háborúk után megnőtt Oroszországban a terrorcselekmények száma, hanem arra is, hogy Dagesztánban már volt egy próbálkozás egy iszlám köztársaság kikiáltására – sikertelenül. Tanulmányunk záró részében az európai társadalmak lehetséges válaszreakcióit elemezzük a terrorszervezetek aktivitásai ellen.

Bevezetés

A terrorizmusra egységesen elfogadott definíció nincs. A latinul 'ijedtséget, rémületet' jelentő fogalmat 'rémuralom' értelemben először a francia forradalomban használták, a jakobinus terror idején. Vass (2009) szerint: „A terrorizmus elleni küzdelem négy legjelentősebb szakterülete – a politikai, a katonai, az igazságügyi, a pénzügyi – eltérő módon határozza meg magát a jelenséget.” Tanulmányunkban e négy megnevezett terület közül elsősorban a jogi, illetve a médiában használt fogalmi keretet tekintjük elfogadottnak.

Jogi értelemben a terrorcselekmény fogalmát a 2012. évi C. törvényben, a Büntető törvénykönyv XXX. fejezetében, a 314. §-ban határozták meg. Terrorcselekményt követ el az, akinek az a célja, „hogy állami szervet, más államot vagy nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, a lakosságot megfélemlítse, más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa vagy megzavarja, illetve nemzetközi szervezet működését megzavarja, [...] meghatározott személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt kövessen el”. Az 1995. november 23-án az EU Tanács által elfogadott La Gomera-nyilatkozat szerint a terrorizmus a demokráciát, az emberi jogok szabad gyakorlását, valamint a gazdasági és társadalmi fejlődést fenyegető tényező. (Havasi)

A média ritkábban egy egyén, gyakrabban egy csoport meghatározott ideológiai, politikai, vallási célok elérésére irányuló olyan akcióját érti alatta, amelyben (1) erőszakkal fenyegetőznek, (2) erőszakos cselekményeket hajtanak végre annak érdekében, hogy félelmet keltsenek. Mi ezt a megközelítést még annyival egészítjük ki – ahogy arra még tanulmányunkban később kitérünk –, hogy a célok kikényszerítése mellett a hatalom megtartása is legalább annyira fontos, különösen az általunk vizsgált ISIS esetében. Fontos jellemző továbbá a fegyveres jelleg (ez lehet hagyományos, biológiai, pszichológiai, sőt informatikai), a túszejtés, a túsok (nyilvános) kivégzése és ezeknek a felvételeknek a nyilvánosság tétele.

Hiba lenne azt állítani, hogy a terrorizmussal jelent meg életünkben a félelem, hiszen a biztonsághoz köthető komfortérzetünk részleges vagy teljes elvesztése (pl. munkanélkülivé válás, megbetegedés, életünket közvetlenül érintő természeti ka-

tasztrófák) „békeidőben” is megérinthet mindnyájunkat, de a terroristák a bennünk levő félelmet és az erre épülő emberi reakciónkat fokozatosan és tudatosan aknázzák ki, s médiaakcióik jelentős részében – különösen az európai polgárság számára – erre építik üzeneteiket.

A modern terrorizmusban az elektronikus médiának komoly szerepe van, hiszen a képernyőn olyan sokkoló tartalmak jelennek meg, amelyek mentálisan és pszichológiailag egyaránt destabilizálják a nézőket. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető, hogy az emberek ingerküszöbe egyre feljebb és feljebb emelkedik: a korábban sokkoló képsorok és híradások mostanában gyakran közönnyel vagy közömbösséggel találkoznak, hiszen szinte minden napra jut valamilyen borzalom, a nézők pszichológiailag védekeznek. A másik oldal viszont újabb és újabb kommunikációs fogásokkal él, melyek képesek a félelmet és rettegést fenntartani.

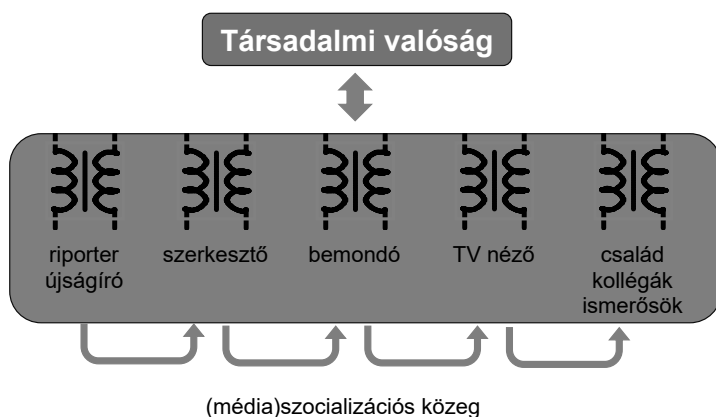
Manapság a társadalmi gondolkodásban gyakran csak az iszlám szélsőségesek szerepelnek, holott az európai kontinensen (és Nagy-Britanniában), az USA-ban és Dél-Amerikában sok-sok terrorszervezet működött az idők folyamán: NSZK – Vörös Hadsereg Frakció; Olaszország – Vörös Brigádok; Franciaország – Action Directe; Írország – IRA; Spanyolország – ETA; USA – Ku Klux Klan; Peru – Fényes Ösvény, hogy csak a legismertebbeket említsük. Persze, ha az iszlám szó elhangzik, akkor aszszociálunk: Fatah (1959); PFSZ (1964); Hezbollah (1982); Hamasz (1987); al-Káida (1988); Fatah al-Iszlám (2006); ISIS (2014). Az utóbbi komoly kommunikációs hadviselést folytat a „hagyományos” terrorizmussal párhuzamosan.

Az ISIS médiataktikája és hadviselése

A proxí hadviselés olyan „amelyben nagyhatalmak megbízottjaként valamely harmadik fél vesz részt”. (Napoleoni, 2014) Példaként a szerző a vietnami háborút hozza fel (1960-as, ’70-es évek). Az adott állam megjelenhet mint szponzor, de az is előfordulhat, hogy a szponzorok anonimitásban maradnak, közvetítőket használnak erre a célra, szinte lehetetlenné teszik a konfliktusok békés rendezését, így valós, emberek, természeti és épített környezet pusztulásával járó háborút generálnak. Gyakran a felek s az erőviszonyok sem tisztázottak, időnként új szereplők is feltűnnek. Az ilyen hadviseléshez nem kellene engedélyek, nemzetközi jóváhagyás, elismerés. E terrorizmus magját azok adják, akik stratégiai és taktikai intelligenciával rendelkeznek, hosszabb távú stratégiájukban akár az államalapítás és -működtetés is szerepelhet. Mivel a vallási fanatizmussal párhuzamosan nagyon tudatosak, nehezen győzhetőek le. Felvetődik a kérdés: legyőzhetők-e egyáltalán. Gondolkodásuk egyszerre hierarchikus és komplex, gyakran – praktikusán – csoportokra sorolják híveiket és ellenségeiket, sőt külön szólítják meg jövőendő államuk szakembereit (tanárok, közgazdászok, orvosok). A csoportokat különbözőképpen szólítják meg, hozzájuk igazítva üzeneteiket (későbbi példáinkon ezt látni fogjuk). Bár nem tartozik szorosan a tárgyhoz, de érdemes megemlíteni a kőolaj (pénz, tőke) szerepét. Számos szakértő foglalkozik (pl. Sugár, 2012) eme ásványi kincs jövőbeni szerepével, de megjegyzendő, hogy napjainkban

csak annak az állam(alakulat)nak van esélye, ahol kőolajban gazdag lelőhelyek vannak (az ISIS-nek a 2014-es statisztikai adatok alapján kb. napi 1-2 millió dollár bevétele volt különböző, főképp „sötét” olajügyletekből).

Térjünk vissza az ISIS-féle terroriszervezetek kommunikációs taktikájához. Ezt bemutatandó a *transzformációs modellt* fogjuk alkalmazni, hiszen ennek segítségével viszonylag objektíven elemezhető e jelenség.

1. ábra: A transzformációs modell

A nehézség abban rejlik, hogy a tudásszociológia alapján a valóságot elemezni tudjuk, viszont a mediatizált köznapi tudás már problémákat vet fel (Cheatwood és Stasz, 1979; Waisbord, 2014; Berger, Luckmann, 1966). A „józan paraszti ész” alapján kijelenthetjük, hogy csak annak hihetünk igazán, amit saját érzékszerveinkkel meg tapasztalunk, de ennek legfőbb akadálya, hogy ritkán vagyunk a fizikai helyszínen (szerecsénkre vagy pechünkre). Gyakran rákényszerülünk más véleményét elfogadni. Ha folyamatában nézzük a történéseket, akkor ezzel először a helyszínen tartózkodó riporter szembesül. Ő már egy szubjektíven átalakított nyersanyagot készít a szerkesztők számára (képi világ, kérdések stb.). A szerkesztő dönt a további módosításokról: milyen formában és narrációban (bemondó) kerül a riport az adásba, a nézők elé. A szerkesztő tehát egy újabb transzformációt hajt végre a már transzformált anyagon, szövegen. A bemondó – a saját mozgásterén belül – szintén átengedi „szubjektív szűrőjén” a médiatartalmat. De a tévénéző is módosít: szocializációjától függően alakítja a látottakat, majd – esetleg – megosztja saját interpretációjában családjával, ismerőseivel, esetleg kollegáival, kipoztolja az általa használt közösségi oldalakon. Ami számunkra különösen érdekes: hány átalakuláson és szűrőn megy át a valóság, míg a forrástól (adódótól) eljut a médiafogyasztóhoz (vevőhöz).

A terroristák médiacsatornáit gondosan, profik által megszerkesztett vizuális és verbális tartalmakkal dolgoznak. A médiatartalmak megjelenésével és elérhetőségével kapcsolatban két alapvető érdek kerül egymással szembe: (1) a szólás- és sajtó-

szabadság és (2) a társadalom, benne az egyén védelme, biztonsága. Posner (2015) szerint „Az ISIS miatt nincs más választásunk, mint fontolóra venni a szólásszabadság korlátozását.” Az amerikai alkotmányban foglalt szólásszabadság azt is jelenti, hogy viszonylag kevés kivételtől eltekintve lehetőség van a szélsőséges nézetek, s így – elvben – a terrorista szervezetek üzeneteinek is a terjesztésére. Európában, azon belül Franciaországban a francia rendőrségnek lehetősége van bírósági döntés nélkül blokkolni weblapokat abban az esetben, ha azok a terrorizmust népszerűsítik. (Majlát, 2015) Tanulmányunkban nem kívánunk részletesebben foglalkozni a szólásszabadság, illetve -korlátozás kérdésével, s csak megjegyezzük, hogy Mill (1980) már 1859-ben úgy gondolta: „Az egyetlen cél, amelynek érdekében jogosan lehet egy civilizált közösség bármely tagjával szemben – akarata ellenére – erőszakot alkalmazni, mások sérelmének megakadályozása.”

Ahogy a terroristák a cselekményeikről tudósítanak

Anyagaikat a következők adhatják tovább:

- *Saját médiamunkásaik:* szakemberek, akiket megfizetnek (bár többségüknél az ideológiai elköteleződés is vitathatatlan). Profik. Tudatosan használják képi formanyelvüket, ez könnyen emészthető az arab nyelvű filmekben szocializálódott nézőknek. Többek között dzsihadista weboldalakot, Facebook-, Twitter-, YouTube-oldalakot, -csatornákat üzemeltetnek. Ezeket folyamatosan látják el friss információval.
- *Szimpatizánsaik:* olyan személyek, akik jól ismerik a közösségi médiát, gyorsan megosztják a tartalmakat, szimpátiát váltanak ki. A megosztások vírusjellegűek, ez alatt azt értjük, hogy az üzenetek, tartalmak sok emberhez nagyon gyorsan tudnak eljutni. A szimpatizánsokra jellemző, hogy tevékenységüket vagy saját arccal, de minimális szubjektív információval, vagy nehezen beazonosítható avatarként, néha anonimként végzik, feladatuk a közhangulat pozitív irányba módosítása.
- *Tömegmédiá:* ennek szerkesztőségei felelősek a médiafelületeken és oldalakon megjelenő tartalmakért. Az ISIS szakemberei gyakran célozzák meg az arab nyelvű közösségi oldalakat, hiszen ezeket Európában tulajdonképpen csak az arab nyelven tudó emberek értik. Témaválasztásuk tudatos, a fontos információkat a horrorral vegyítve adagolják. Videóik sok nézőt vonzanak, nemcsak vallási elkötelezetteket, hanem olyanokat is, akik kíváncsiságból kattintanak ezekre az oldalakra.
- *Nézők:* nehezen meghatározható kategória, de véleményünk szerint mindenki a terrorcselekmények tudósítója, közvetítője lesz, aki tud róla. Az elkényelmesedett, jóléthez és békéhez szokott Európában és USA-ban a terrorizmus és a háború képsorai a közbeszéd tárgyává válnak, ráadásul napjainkban e két kontinensen igencsak megszorodtak a terrorcselekmények (USA: 2001. 09. 11.; London: 2005. 07. 07.; Párizs: 2015. 01. 07., 11. 13.; Brüsszel: 2016. 03. 22.; Niz-

za: 2016. 07. 16.; München: 2016. 07. 23.). Törökországról már nem is beszélve: 2016. 06. 07. és 06. 28. Igaz, a válasz nem késik, de a felelős politikusok nem mindig járnak sikerrel a pszichikai hadviselés frontján (lásd a közösségi oldalak kommentjeit).

A terrorcselekményekről számos *tömegkommunikációs eszközön* keresztül informálódhatunk. A tartalmak „adagolása” felerősíti a félelmet, a diszkomfort érzését a nézőben. A mozgóképekkel dolgozó tévé és az internet (pl. YouTube) bemutatják magát az elrettentő folyamatot, ezáltal a horrorisztikus hatás fokozódik. Még van egy óriási előnye a „statikus” médiához képest (újság, folyóirat, rádió, egyszerű weblap): bármikor és – elvileg – bárhol, valamint interaktív módon lehet „fogyasztani” a tartalmat, az információt.

Ha a téma érdekes, sok a visszajelzés, akkor fenn lehet tartani az érdeklődést újabb (információs) „szletekkel”. A végeredmény: egyre többen érdeklődnek valamilyen szinten a terrorizmus iránt (YouTube-videók, dokumentumfilmek, cikkek, könyvek stb.). Elindul a „hólabdaeffektus”: a néző – néha mazohista módon – fokozza félelmét. Ez kulminálhat és visszatükröződhet a megoldási lehetőségekben: az illető vagy kivetíti az agresszióját (a verbálist, de néha a fizikait is) a migránsok ellen, vagy radikalizálódhat oly módon, hogy csatlakozik valamelyik terrorszervezethez (mindkét megoldásra bőven találhatunk példát Nyugat-Európában és az USA-ban).

Szólni kell még a *téma kettősségéről*: más-más üzenetet fogalmaz meg az ISIS a Nyugatnak és a Keletnek. A Nyugat számára a fő üzenet a félelem (a kivégzések borzalmas képsorai). Ezt mintegy aláhúzzák a profi és borzongást keltő harcosok alakjaival („ráerősítés”). Ezenkívül vannak képsorok az épített és kulturális örökség megsemmisítéséről, ezek hivatottak azt sugallni, hogy ezek a hithű muzulmánok számára nem fontos értékek. (Napoleoni, 2015.)

A Keletnek, a mohamedán vallásúaknak szóló üzenetekben dominál a biztonság, a „megvédünk téged” szlogen. Továbbá tudatosan „rájátszanak” a keleti emberek misztikumra való hajlamára (pl. az ISIS kalifája, Abu Bakr al-Bagdadi is ilyen felépített brand). Az ISIS azt fogalmazza meg üzeneteiben, hogy a hithű muzulmánokat szeretettel és komoly ígéretekkel várják haza, őseik földjére vagy a meghódított és irányításuk alá vont területekre. A nyugat-európai és észak-amerikai muszlimok egy része sem tudott beilleszkedni a számukra idegen kultúrákba, nekik is szól ez az üzenet, valamint a leigázottnak tartott helyi törzseknek. A „mézesmadzag”: jól szervezett közgazgatás, szociális programok, „saría”, összességében leegyszerűsített mondanivaló, leegyszerűsített nyelven.

Most pedig nézzük a *célcsoportokat!*

Kiemelt célcsoportnak számítanak a *radikális muzulmánok*. Őket egy ideális muszlim birodalom képével közelítik meg, egy muzulmán „Kánaán” víziójával manipulálnak.

A *kevésbé radikálisok*, esetleg a Nyugaton élők külön csoportot alkotnak. Őket – bizonyos szempontból – hitehagyottnak, vallásilag „fertőzötteknek” tekintik, hiszen nem muzulmán országokban élnek, ráadásul egzisztenciális és mentális értelemben gyakran már (valamennyire) beilleszkedtek a befogadó ország társadalmába.

Külön kell szólni az ún. *vesztésekről*. Ők nem integrálódtak, nem illeszkedtek be a nyugati civilizációjú társadalmakba, nagyon frusztráltak, épp ezért számukra egy olyan muzulmán kalifátus, amely egzisztenciális és mentális biztonságot ad, nagyon vonzó. Viszont nem mindenki hajlandó feláldozni magát vallási célok miatt, nem mindenki hajlandó terrorakciókat végrehajtani. A célkeresztben elsősorban a fiatalok maradnak, akiket könnyebb befolyásolni (ezt láttuk a legutóbbi terrorcselekményeknél Németországban és Franciaországban).

Külön csoportot jelentenek a különböző *mohamedán törzsek, kisebbségek*, például a szunniták. (Napoleoni, 2015) Ők gyakran még a mohamedán vallású országokban is a periférián találhatóak, ezért fokozottan vevők a kalifátus ígéreteire.

Kalandorok, zsoldosok mint célcsoport: ők pénzért mindenre hajlandóak, ideológiailag nem igazán tartoznak sehová.

A hozzátartozókat gyakran motiválja a személyes bosszú (lásd Oroszországban a „fekete özvegyek”). Az oroszországi muzulmán terrorakciók külön témát jelentenek, itt érdekes a nő szerepe, de mindenképpen ambivalens módon viszonyulnak e jelenséghez maguk a mohamedánok is (különösen a férfiak).

Túszok, akik hajlamosak a Stockholm-szindrómára. A kiszolgáltatott helyzetben levő túszok egy idő után gyakran szeretettel és pozitívan viszonyulnak fogvatartóikhoz. Érzelmileg függő helyzetbe kerülnek, ily módon támogatókká válhatnak, sőt gyakran ezek az „agymosott” személyek újabb terrorcselekményeket követhetnek el.

Környező muzulmán országok: elsősorban Szíria, Irak, Törökország, de Oroszország is a maga nagyszámú muzulmán lakosságával.

Nyugati kormányok: a félelemkeltést terrorcselekményekkel támasztja alá az ISIS, de napjainkban hódít egy újabb tendencia: *bármely* terrorcselekményt az ISIS magára vállal (nehéz a kulisszák mögé látni, nem tudhatjuk, hogy ebben – konkrétan – mennyi az igazság és mennyi a PR, a képet az „alvó sejtek” problémája is megzavarhatja). Az ISIS mindenestre profi módon használja az infoterrorizmust ezen a területen is.

Külön célcsoportot, célpontot jelent a *balkáni térség*. Azért is kell foglalkoznunk ezekkel az országokkal, mert vallási hovatartozásukat tekintve e térségben sok muzulmán él, arról nem is beszélve, hogy Szerbia és Horvátország határos hazánkkal (» 520 km). Az ISIS tudatosan kommunikál a balkáni országok felé.

A Balkán-félszigeten jelenleg a következő országok találhatóak: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Koszovó, Macedónia, Montenegró, illetve a következő országok területének egy része: Görögország, Horvátország, Románia (6%), Szerbia (73%), Szlovénia (27%), Törökország (3%).

1. táblázat: a Balkán országainak összlakossága, valamint a keresztény és muzulmán lakosság száma (2015-ös adatok millióban, illetve %-ban)

Ország	Lakosság száma	Keresztények száma	Keresztények aránya	Muszlimok száma	Muszlimok aránya
Albánia	2,8	0,48	17,0%	2,24	79,9%
Bosznia-Hercegovina	3,8	1,33	35,0%	2,28	60,1%
Bulgária	7,3	4,47	61,2%	0,98	13,4%
Görögország	11,1	9,93	89,5%	0,52	4,7%
Horvátország	4,3	4,06	94,4%	0,13	3,0%
Koszovó	1,97	0,065	3,3%	1,77	90,0%
Macedónia	2,1	1,33	63,4%	0,73	34,9%
Montenegró	0,6	0,47	78,1%	0,11	18,5%
Románia	21,3	18,71	87,8%	0,06	0,3%
Szerbia	7,1	6,52	91,8%	0,23	3,2%
Szlovénia	2,1	0,84	39,9%	0,05	2,4%
Törökország	76,1	0,07	0,09%	75,95	99,8%

Megállapíthatjuk, hogy a balkáni térség országai közül Törökországban, Koszovóban, Albániában, illetve Bosznia-Hercegovinában van a legnagyobb létszámú mohamedán közösség.

Az ISIS 2015. 06. 10-i dátummal feltöltött egy videót, melynek címe: „Mi vagyunk az iszlám Kalifátus”. A felvétel bosnyák nyelvű. A képi anyagból kiderül, hogy az ISIS Európában legagresszívabban és legdinamikusabban a Balkánon akar terjeszkedni, céljuk Szerbiában az iszlám terjedése, Horvátországban a demokrácia bezúzása, Montenegróban – egyenesen – területhódítás. Taktikailag nem véletlenül időzítették a videót a srebrenicai mészárlás 20. évfordulójára.

A muzulmán ember ezt az üzenetet többféleképpen is értelmezheti:

- a radikálisabb számára: örömhír;
- a frusztrált muzulmán számára: egzisztenciális és mentális lehetőség, egy élhetőbb állam víziója.

Ráadásul az elkényelmesedett, jólétben élő Európának (ide tartoznak a Balkán demokratikus államai is) nincs világos stratégiája a migránsokkal kapcsolatban, s ezek a kormányok, mivel demokratikusak, elvileg nem tehetik meg, hogy ezeket a menekülteket gettókba zárják. Nem arról van szó, hogy a migránsok mind terroristák lennének, de kétségtelen, hogy deviáns elemek is megbújnak a bevándorlók között, mint azt a legutóbbi hetek, hónapok történései is bizonyítják. A helyzetet bonyolítja, hogy

számos muszlim népcsoport között feszültségek vannak, például a bosnyákok és az albán muszlimok között.

A nemzetközi szakértők cáfolják, hogy az ISIS-nek sok követője lenne a Balkánon (kb. 10-15%-ukat tekintik radikálisnak), de elbogatellizálni sem lenne szabad a veszélyeket. Az ISIS miatt komoly kihívásoknak nézünk elébe. Ez a terrorszervezet nagyon hatásosan tudja megszólítani a fiatalabb korosztályt (a 17–35 év közötti muzulmán férfiakat), akik számára a „szent háború a hitetlenek ellen” különösen dicsőséges, ezért is csatlakoznak viszonylag sokan a szervezethez. Persze, konspirációs okokból ez nem olyan egyszerű. Az ISIS vezetőinek hivatalos álláspontja: az „igazhitű” csoportokat be kell fogadni a szervezetbe, de a jelöltnek egy „portfóliót” kell részleteiben prezentálnia:

- katonai akciók tervei;
- a közigazgatás, a szociális rendszer projektje.

Ebből is látható, hogy az ISIS jövőbeni stratégiája a következő: egy vallási alapon szervezett és igazgatott autonóm terület, hosszabb távon: egy európai iszlám állam létrehozása. Az ISIS taktikája, hogy több fronton támad: terrorcselekmények Európa szívében (Belgium, Franciaország, Németország), illetve apró, de hatásos lépések a (viszonylag) jelentős muzulmán lakosú államokban. További elem alvó csoportok létrehozása, ezek számának emelése. Az ún. *no go zone*-okban, vagyis csak bizonyos emberek/csoportok által szabadon látogatható városrészekben (esetünkben a *saría* törvénykezése alá eső területeken) viszonylag könnyen létre lehet hozni ilyen – a parancsra váró – csoportokat.

Külön érdekességet jelentenek az olyan államok, mint *Oroszország*. Az első (1994. december 11. – 1996. augusztus 31.) és a második csecsen háború után (1999. augusztus 26. – 2009 áprilisáig, de a terrorakciók mai napig tartanak) megszaporodtak a terrorakciók szerte Oroszországban. A 2. csecsen háború *casus belli*-je: S. Baszajev csecsen és Ibn-el-Hattab szaúd-arábiai parancsnok harcosai 2000 fegyverrel több falut is megszálltak Dagesztánban, el akarták ezt a területet szakítani Oroszországtól, s ki akartak kiáltani egy iszlám köztársaságot. Az oroszok válaszüzereakciója nem késett, de a helyiek sem támogatták 100%-ban a „kezdeményezést”. A harci cselekményekkel párhuzamosan számos terrorakció történt, csak a két legismertebbet idézzük fel:

2002. október 23–26.: moszkvai Dubrovka színház, minimum 170-en haltak meg;
2004. szeptember 1–3.: Beszlán, iskola, évnvnyitó; több mint 334-en haltak meg, ebből 186 gyermek, az oroszok először láthattak lefejezős videókat.

2016 nyarán a Duma – első olvasatban – elfogadta az ún. „Jarovaja-féle antiterro-rista csomagot”, de ez számos jogi és pénzügyi problémát vet fel: lehallgatások, internetkorlátozások, civil társadalmi kezdeményezések elleni hatósági akciók stb. Ezért is tiltakozik vagy próbál tiltakozni ellene az ellenzék, kevés eredménnyel (pl. a 2016. 07. 27-re összehívott tiltakozó gyűlést Moszkvában a hatóság betiltotta...).

Mit tehetnek az európai társadalmak az ISIS (és a többi terrorszervezet) ellen?

Az európai társadalmak alapvetően nincsenek felkészülve egységes védekezésre. A lakosok számos túlélési stratégiát „dolgoztak” ki. Saját, 12 főből álló – fókuszcsoporthoz – kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy az emberek milyen fontosabb cselekvési stratégiákat dolgozhatnak ki. Az alábbi válaszok születtek:

A „közömbösök”, „nem veszek róla tudomást” típusúak: tudatosan kímélik idegrendszerüket e témák kapcsán, természetesen ők nem tudják teljesen kizárni a külvilágot, de ha terrorizmussal kapcsolatos információ felmerül, azonnal témát váltanak.

Azok, akik *bagatellizálnak:* ez is egy védekező mechanizmus, ennek háttérben az a pszichológiai folyamat áll, hogy ha az ellenséget jelentéktelenné tesszük, akkor – elméletileg – le tudjuk győzni.

Neveltségessé tesszük a terroristákat: önbecsapás ez is, hiszen ezáltal, hogy kifigurázzuk ellenségeinket a fejünkben – de csakis ott –, úgy tűnhet, hogy legyőzzük őket. Eklatáns példa: a Charlie Hebdo karikaturistái. A kommentekben is megtalálhatók az iróniának, az „éleselméljűségnek”, a fekete humornak jellemző példái.

Szimpatizánsok. Két formája lehet: az egyik, hogy barátkoznak azokkal, akik az adott ideológiát képviselik. Teszik ezt gyakran azért, hogy úgy vélik, ezzel megvédik magukat (számos példa mutatja a kriminalisztikában, hogy ez az esetek többségében nem jelent valós védelmet). A másik csoporthoz azok tartoznak, akik elköteleződnek: eljárnak az összejövetelekre, felveszik az iszlám vallást vagy anyagilag támogatják az adott ideológiai csoportosulást.

A szembenállók: az adott társadalom békésebb tagja, aki *nemzeti és nemzetközi beavatkozást* sürget. Ezek a személyek felhasználják a számukra hozzáférhető eszközöket: nyílt levelek, azok elhelyezése a közösségi oldalakon, hasonló gondolkodású emberek csoporttá szervezése, petíciók, blogok írása stb. A társadalom agresszívabb tagjai fizikailag léphetnek fel: mecseteket dúlnak fel, muzulmán külsejű embereket inzultálnak stb.

Felértékelődik a *saját biztonság:* sokan követik az „én házam az én váram” elvet: komolyabb riasztórendszereket telepítenek házukba (gépkocsijukba), elkerülik a veszélyes városokat, városrészeket.

Akadnak *fatalisták, beletörődők:* „Mit tudunk tenni? Semmit. Ilyen a világ.”

Sokan *elgondolkoznak a problémán,* s ok-okozati láncot próbálnak felállítani, racionális megoldást sürgetnek: „Helyben kell megoldani a problémákat.” „Miért lett ilyen agresszív az iszlám?”

Média-ellentámadás, információs hadviselés: a szemben álló csoportok felismerték, hogy milyen veszélyes fegyver a tömegkommunikáció, az infoháború nyomait nap mint nap láthatjuk a szociális hálóban. Profi hackercsoportok is „beszállnak” ebbe a harcba, pl. az Anonymus, amely harcol az ISIS ellen, ennek tartalma: weblapok feltörése, a szervezet vezetőinek diszkreditálása stb.

„Értelmi szimpatizánsok”: egyike a védekezési mechanizmusoknak, tanulmányozzák a Koránt, „búvárkodnak” a szakirodalomban stb.

Összegezés

E tanulmány bevezető része általában szolt a terrorizmusról, s a transzformációs modell segítségével mutatott rá arra, hogy a terroristák egyre gyakrabban és egyre profibb módon használják fel a médiát kommunikációs kampányaikban. A média – különösen a tömegmédia – bekerült a terroristák pszichológiai arzenáljába.

Az ISIS kapcsán esett szó az informatikai hadviselésről, a szervezet profi taktikájáról és stratégiájáról. A tanulmány záró részében szó volt a lehetséges védekezési mechanizmusokról.

Az ISIS egy folytonosan változó szervezet, működésére vonatkozóan csak jóslásokra lehet vállalkozni. Az ISIS úgy szeretne biztonságot, hogy azt háborúval (a nyugati civilizáció ellen) kívánja megteremteni, s sajnos valószínűsíthető, hogy a terrorcselekmények a jövőben nem csökkenni, hanem növekedni fognak.

Meglátásunk szerint nem lehet és nem is szabad egyenlőségjelet tenni az iszlám mint vallás, illetve a terrorizmus közé, de normálisnak tekinthető a társadalomnak az a reakciója, amely úgy kezd el vélekedni, hogy aki/ami „iszlamista” (értve ezalatt pl. a külsőségeket vagy a nyelvet), az terrorista lehet. Ezt a folyamatot a mediatisált tartalmak információbiztonsága – pontosabban információbizonytalansága – tovább erősíti. Az iszlám és a keresztény/zsidó kultúra – még ha számos ponton egyeznek is az alapelvek – a gyakorlatban markánsan eltérő utat jelent. Kérdéses, hogy ezeknek az utaknak lehetnek-e olyan találkozási pontjai (pl. menekültek befogadása), amelyek nem rejtenek magukban megannyi fel nem robbant – akár konkrét, akár szimbolikus – taposóaknát.

Irodalomjegyzék

- Balázs Judit (1997): *A gazdasági biztonságról*. Budapest, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet.
- Berger, Peter L. – Luckmann, Thomas (1967): *The Social Construction of Reality*. New York, Anchor Books (reprint, eredeti kiadás: 1966).
- Cheatwood, Adrian Derral – Stasz, Cathleen (1979): *Visual sociology*. In: Wagner, Jon (1979 szerk.): *Images of Information*. Beverly Hills, Sage, pp. 261–269.
- Ebrahim, Zak – Giles, Jeff (2014): *A terrorista fia. Történet a választás szabadságáról*. Budapest, HVG Kiadó.
- Griffin, Em (2001): *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Budapest, Harmat Kiadó.
- Kollár Csaba (2014): Cheatwood és Stasz vizuális szociológiájának marketingkommunikációs vetületei. *FLUENTUM nemzetközi gazdaság- és társadalomtudományi folyóirat*, 2014, 1/4.
- Kollár Csaba (2014): *Kísérleti jegyzet a digitális kommunikáció című tárgyhoz. 2.0 változat*. Budapest, PREMA Consulting.
- Kollár Csaba (2014): *Kommunikáció a digitális korban*. Budapest, PREMA Consulting.
- Lewis, Bernard – Churchill, Buntzie Ellis (2009): *Iszlám. Nép és vallás*. Budapest, HVG Kiadó.
- Mill, John Stuart (1980): *A szabadságról*, Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Mumford, Andrew (2013): *Proxy Warfare*. Malden, Polity Press.
- Napoleoni, Loretta (2015): *Az iszlamista főnix. Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása*. Budapest, HVG Kiadó.

- Sugár András (2012): Változik-e a kőolaj szerepe a világgazdaságban és Magyarországon? *Közgazdaság*, 2012/7., 79–94. o.
- Taylor, Rober W. – Fritsch, Eric J. – Liederbach, John (2014): *Digital Crime and Digital Terrorism*. London, Prentice Hall.
- Vass György (2009): Egységes meghatározás a terrorizmusra. *Hadtudományi szemle*, 2014/4.
- Waisbord, Silvio (szerk.; 2014): *Media Sociology: A Reappraisal*. Malden, Polity Press.

Elektronikus (a slidershare.net oldalon):

- Kollár Csaba: kommunikáció.a.digitális.korban
- Kollár Csaba: Digitális korszakváltás((ok)(k))
- Kollár Csaba: A média veszélyes fegyver, és van, aki fegyvertelen
- Kollár Csaba: Az Iszlám Állam hívószava a Balkánon – A terrorizmus kommunikációja a digitális korban

Egyéb elektronikus

- „Islamic” Extremism? Ahlulbayt TV, www.youtube.com/watch?v=WVMFnESN1fg, közzétéve: 2014. december 2.
- Bosszúból ölnek a fekete özvegyek, www.nol.hu/kulfold/bosszubol-olnek-a-fekete-ozvegyek-1577439, közzétéve: 2016. augusztus 1.
- Havasi Zoltán (év nélkül): *A terrorizmus és a jog*, <http://zmne.hu/dokisk/hadtud/havasi.pdf>
- I am a muslim. I am labelled a terrorist. Hug me, www.youtube.com/watch?v=aysp_WdaNFA, közzétéve: 2015. február 12.
- ISIS – On the frontline. Ahlulbayt TV, www.youtube.com/watch?v=rtZN652OaolISIS, közzétéve: 2015. február 27. (2016. október 8-án már nem érhető el)
- Kasparov.ru
- Kommersant.ru
- Majláth Roland (2015): *Franciaország megtisztítja az internetet*, <http://mno.hu/kulfold/franciaorszag-megtisztitja-az-internetet-1272172>, közzétéve: 2015. február 11.
- Posner, Eric (2015): *ISIS Gives Us No Choice but to Consider Limits on Speech*, www.slate.com/articles/news_and_politics/view_from_chicago/2015/12/isis_s_online_radicalization_efforts_present_an_unprecedented_danger.html, közzétéve: 2015. december 15.